

ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อภาวะโภชนาการ : ศึกษาครอบครัวที่มี เด็ก
ก่อนวัยเรียนในชุมชนแออัดย่านท่าเรือคลองเตย

นายพิชิต จีระวัฒน์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคามหลักสูตรปริญญาสังคมวิทยามหาบัณฑิต

ศูนย์วิทยบริการ
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พ.ศ. 2531

ISBN 974-568-912-2

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

013870

T10301203

SOCIAL AND CULTURAL FACTORS AFFECTING NUTRITIONAL STATUS:
A STUDY OF FAMILIES WITH PRESCHOOL CHILDREN IN KLONG TOEY SLUM

Mr. Pichit Cheeravathana

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Sociology
Department of Sociology & Anthropology

Graduate School

Chulalongkorn University

1988

ISBN 974-568-912-2

หัวข้อวิทยานิพนธ์ มีปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อภาวะโภชนาการ : ศึกษาครอบครัว
ที่มีเด็กก่อนวัยเรียน ในชุมชนแออัดย่านท่าเรือคลองเตย

โดย นายกฤษิต จีระวัฒน์

อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา คุณินทร์พันธุ์

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธรา วิริยะพานิช

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการ
ศึกษาคำหลักผู้คร่ำปริญญาโทขั้นต้น

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ ดร.ถาวร วัชรภักย์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ประเสริฐ แยมกลิ่นทุ่ง)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รศ.ดร.ปรีชา คุณินทร์พันธุ์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(ผศ.ธรา วิริยะพานิช)

..... กรรมการ
(รศ.ดร.สุภางศ์ จันทวานิช)

พิชิต จีระวัฒน์ : ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อภาวะโภชนาการ : ศึกษาครอบครัวที่มีเด็กก่อนวัยเรียนในชุมชนแออัดย่านท่าเรือคลองเตย (SOCIAL AND CULTURAL FACTORS AFFECTING NUTRITIONAL STATUS : A STUDY OF FAMILIES WITH PRESCHOOL CHILDREN IN KLONG TOEY SLUM) - อ.ที่ปรึกษา : รศ.ดร.ปรีชา คูรินทร์พันธุ์, ผศ.ธรา วิริยะพานิช, 122 หน้า.

การวิจัยครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อทราบถึงภาวะโภชนาการของเด็กก่อนวัยเรียนในชุมชนแออัดย่านท่าเรือคลองเตย ขณะเดียวกันเพื่อทราบถึงปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อภาวะโภชนาการดังกล่าว และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของสาเหตุปัจจัยกับภาวะโภชนาการของเด็ก

ในการวิจัยได้ใช้จำนวนตัวอย่างทั้งสิ้น 75 ครอบครัว ซึ่งเป็นครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดย่านท่าเรือคลองเตย พบว่า มีเด็กขาดอาหารคิดเป็นร้อยละ 28.0 (ระดับ 1) ร้อยละ 5.3 (ระดับ 2) ร้อยละ 4.0 (ระดับ 3) และจากการตรวจสอบความสัมพันธ์ของตัวแปรพบว่า เป็นไปตามสมมติฐาน คือ ปัจจัยด้านสังคม-วัฒนธรรม เศรษฐกิจ ชีวภาพของเด็ก และปัจจัยทางเทคโนโลยีอาหาร มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กับภาวะโภชนาการของเด็กก่อนวัยเรียน และมีทิศทางความสัมพันธ์ในเชิงสอดคล้องหรือความสัมพันธ์สถิติในทางบวก ส่วนตัวแปรที่ไม่เป็นไปตามสมมติฐานหรือไม่แสดงความสัมพันธ์คือปัจจัยด้านกายภาพของครัวเรือน

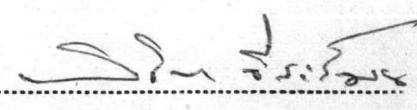
ขณะเดียวกัน การอธิบายสาเหตุปัจจัยการเกิดภาวะเด็กขาดอาหาร โดยอาศัยทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ พบว่า สามารถจำแนกตัวแปรที่มีผลต่อภาวะโภชนาการของเด็กดังกล่าวข้างต้นเป็น 2 กลุ่มใหญ่ และเรียงลำดับความเข้มหรือระดับความสัมพันธ์ทางสถิติได้คือ

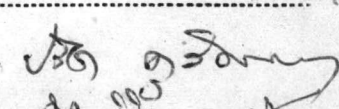
- 1) ปัจจัยฐานะทางเศรษฐกิจในครัวเรือน
- 2) ปัจจัยทางสังคม-วัฒนธรรม
  - ความสนใจดูแลเด็กและอาหารเด็ก
  - ความเข้าใจหรือความรู้ของแม่เด็กในด้านโภชนาการและการอนามัยแม่และเด็ก

อย่างไรก็ดี หากพิจารณาในด้านจำนวนตัวแปร พบว่าปัจจัยด้านสังคม-วัฒนธรรมมีผลอย่างมาก เช่นเดียวกันคือภาวะโภชนาการของเด็ก กล่าวคือ พบตัวแปรถึง 9 ตัวแปร ที่เป็นสาเหตุปัจจัยในขณะที่พบตัวแปรด้านเศรษฐกิจในครัวเรือนเพียง 4 ตัวแปร ที่เป็นสาเหตุปัจจัยหรือแสดงความสัมพันธ์กับภาวะโภชนาการของเด็ก

นอกจากนั้น ยังพบข้ออธิบายจากข้อมูลกรณีศึกษา ว่าสาเหตุปัจจัยดังกล่าวมีผลกระทบซึ่งกันและกัน คือ ฐานะทางเศรษฐกิจในครัวเรือนและความเข้าใจ/ความรู้ของแม่เด็ก มีผลต่อความสนใจเด็กและอาหารเด็ก และพบว่ามีลักษณะในชุมชนอีก 2 ประการ ที่เป็นสิ่งผลักดันให้เกิดการขาดความสนใจนี้คือ การขาดการให้ความสำคัญต่อเด็กในฐานะเป็นองค์ประกอบหลักของครัวเรือน หรือการขาดการให้ความสำคัญต่อเด็ก และการขาดการมองเห็นความสำคัญในเรื่องของอาหารในชีวิตประจำวัน

ภาควิชา ..... สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
 สาขาวิชา ..... สังคมวิทยา
 ปีการศึกษา 2530

ลายมือชื่อนิสิต .....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา .....

PICHIT CHEERAVATHANA : SOCIAL AND CULTURAL FACTORS AFFECTING NUTRITIONAL STATUS : A STUDY OF FAMILIES WITH PRESCHOOL CHILDREN IN KLONG TOEY SLUM) THESIS ADVISOR : ASSO. PROF. PREECHA KUVINPHAN, Ph.D. and ASSI. PROF. THARA VIRIYAPHANICH. 122 PP.

The purposes of this research are : 1) to study pre-school children's nutritional status in Klongtoey slum, 2) to study social and cultural factors affecting the nutritional status, and 3) to analyse the correlation between affectional factors and children's nutritional status.

A sample of 75 households were selected from household in the Klongtoey slum, It was found that 28.0 percent of pre-school children were first stage malnutritional affection, 5.3 percent were in second stage malnutritional affection, and finally, 4.0 percent in third stage malnutritional affection. The testing of correlation of variables confirmed the hypothesis, i.e. social and cultural and economic factors, children physical conditions and food technology had direct and significant correlation with children's nutritional status. Those not having correlation were physical household surroundings.

Cause of malnutrition or the affectional factors of the pre-school malnutritional children, from the analysis of both quantitative and qualitative data, can be classified into two groups arranged into statistical order as follows :

- 1) factors concerning household economy
- 2) factors concerning social and cultural conditions.
  - carefulness on children and their food,
  - mother's nutritional knowledge.

The study of numbers of variables had shown that factors concerning social and cultural conditions of the households had important affect on pre-school children malnutritional status, i.e. nine variables had shown significant correlations. Only 4 variables on economic conditions of the household had significant correlation with the nutritional status of pre-school children.

The analysis of 4 case studies further explained factors of household economy and mother's nutritional knowledge in the sense that they had influence to the carefulness of mother upon her child and child health directed food, It was also found that within the community, children and health food had not been given much interest and care. These had been often neglected and not treated as crucial for the whole families.

ภาควิชา ..... สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
 สาขาวิชา ..... สังคมวิทยา
 ปีการศึกษา 2530

ลายมือชื่อผู้จัดทำ .....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา ..

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เสร็จสมบูรณ์ลงได้ด้วยการให้การสนับสนุนและกำลังใจจากคุณพ่อ-คุณแม่ ญาติ พี่น้อง ตลอดจนเพื่อน ๆ นอกจากนั้นยังได้รับความกรุณาการให้คำแนะนำอัน เป็นประโยชน์ จากท่านคณาจารย์หลายท่าน ผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ประเสริฐ แยมกลิ่นฟูง ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา คุวินทร์พันธุ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ธรา วิริยะพานิช อาจารย์ที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.สุภาวศ์ จันทวานิช กรรมการ รองศาสตราจารย์ ดร.พิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำปรึกษา

ในการทำวิทยานิพนธ์และการเผยแพร่ในเชิงวิชาการได้รับทุนสนับสนุนจากมูลนิธิ เด็กอ่อนใน สลัมมา ตลอดจนได้รับการสนับสนุนและให้คำปรึกษาในการเก็บข้อมูล จากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประกอบ คุปรัตน์ เลขาธิการมูลนิธิ และได้รับความช่วยเหลือรวมถึงการให้คำแนะนำจาก เจ้าหน้าที่ในมูลนิธิ ผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ แพทย์หญิงนิตยา คชภักดี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประนอม รอดคำดี อาจารย์สุริยา วีรวงศ์ อาจารย์ ดร.วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์ ที่ได้ให้การ วิจารณ์ผลการศึกษา อันเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ขอกราบขอบพระคุณ คุณสมพงษ์ พัดปุย และมูลนิธิดวงประทีป ที่ได้ให้ข้อมูลและคำแนะนำในพื้นที่ รวมตลอดถึงนายแพทย์ สมศักดิ์ ทองเปล่งศรี ที่ได้ให้คำแนะนำและข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการทำวิทยานิพนธ์

ขอขอบคุณชาวบ้านในชุมชนแออัดย่านท่าเรือคลองเตยที่กรุณาให้ความร่วมมือในการ เก็บ ข้อมูล คุณวรรณวิมล เงินณะสมบัติ ที่ให้ความช่วยเหลือจัดพิมพ์วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จน เสร็จสมบูรณ์ ตลอดจนขอขอบคุณคุณสุภาพร วงษ์จันทร์ ที่ได้ให้ความช่วยเหลือและให้กำลังใจมาโดยตลอด นอกจาก นั้นยังมีท่านผู้มีพระคุณอีกหลายท่านที่ให้การช่วยเหลือและให้การสนับสนุนการทำวิทยานิพนธ์ที่มีได้ กล่าวนามไว้ ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญภาพ	ช
บทที่	
1 บทนำ	
ความเบื้องต้น	1
/ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	5
/ ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	10
แนวคิดและทฤษฎี	13
บทที่	
2 ระเบียบวิธีในการวิจัยและวิธีดำเนินการวิจัย	
/ วัตถุประสงค์ในการวิจัย	18
/ สมมติฐานในการวิจัย	18
ตัวแปรในการวิจัย	18
การวัดตัวแปร	21
การสุ่มตัวอย่างและการเก็บข้อมูล	27
/ ขอบเขตในการวิจัย	28
สถิติและการวิเคราะห์ข้อมูล	29
/ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	29
คำนิยามศัพท์	29
บทที่	
3 ลักษณะชุมชนโดยทั่วไปของชุมชนแออัดย่านท่าเรือคลองเตย	
ความหมายของ "ชุมชนแออัด" หรือ "แหล่งเสื่อมโทรม"	31

สารบัญ

จ

หน้า

	ประวัติโดยสังเขปและลักษณะกายภาพทั่วไป	32
	สภาพความเป็นอยู่โดยทั่วไป	33
	ลักษณะทางกายภาพแบ่งแยกตามพื้นที่	35
บทที่		
4	ภาวะโภชนาการและพฤติกรรมการกิน	
	ภาวะร่างกายเด็ก	39
	พฤติกรรมการกินในครัวเรือน	41
	ข้อมูลอื่น (ในครัวเรือน)	57
บทที่		
5	ข้อมูลการศึกษา	63
บทที่		
6	ปัจจัยที่มีผลต่อภาวะโภชนาการเด็กก่อนวัยเรียน	74
บทที่		
7	บทสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
	สรุป	90
	อภิปรายผล	92
	ข้อเสนอแนะ	94
	เอกสารอ้างอิง	96
	ภาคผนวก	100
	ประวัติผู้เขียน	122

สารบัญตาราง

ฉ
หน้า

ตารางที่ 1	แสดงร้อยละของเพศหญิง/ชายแบ่งแยกตามภาวะโภชนาการ	40
ตารางที่ 2	แสดงร้อยละของช่วงอายุจำแนกตามภาวะโภชนาการ	40
ตารางที่ 3	จำนวนร้อยละในการได้รับอาหารหมวดหมู่ต่าง ๆ พิจารณาระดับครัวเรือน และเฉพาะเด็กได้รับ	44
ตารางที่ 4	ร้อยละของประเภทอาหารที่ได้รับในครัวเรือน และที่เด็กได้รับ	45
ตารางที่ 5	แสดงการจำแนกร้อยละประเภทของการห้ามบริโภคอาหารจากครัวเรือน ทั้งหมด	53
ตารางที่ 6	ผลการตรวจสอบตัวแปรเมื่อพิจารณาจากค่าโคสแควร์, บูลคว และแกมมา (46 ตัวแปร)	74
ตารางที่ 7	แสดงค่าทางสถิติและเรียงลำดับตามระดับความสัมพันธ์ของตัวแปร ทั้ง 13 ตัวแปร ที่แสดงความสัมพันธ์กับภาวะโภชนาการของเด็กก่อนวัยเรียน..	77

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญภาพ

หน้า

แผนที่พื้นที่ศึกษาและแสดงการสุ่มตัวอย่าง	๓๘
แผนภูมิผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๘๘

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย